

**ZAMONAVIY O‘ZBEK TILIDA YANGI SO‘ZLAR PAYDO BO‘LISH
JARAYONI VA ULARNING IJTIMOIIY AHAMIYATI**

Muallif: Abdusattorova Maftunaxon Akmaljon qizi

Qo‘qon Universiteti Andijon filiali

Filologiya va tillarni o‘qitish

25_16 guruh talabasi

Email: abdusattordiyorbek95@gmail.com

Tel: +998508829811

Anotatsiya: *Zamonaviy o‘zbek tilida yangi so‘zlar paydo bo‘lish jarayoni tilshunoslikda dolzarb masala hisoblanadi. Texnologik taraqqiyot, madaniy o‘zgarishlar va global kommunikatsiya natijasida leksik fond muntazam yangilanib boradi. Ushbu maqolada yangi so‘zlarning paydo bo‘lish mexanizmlari, leksik innovatsiya usullari va ijtimoiy ahamiyati tahlil qilinadi. Tilshunoslar fikricha, yangi so‘zlar asosan texnologik, iqtisodiy, madaniy va ilmiy sohalardan kirib keladi, ular yoshlar tilida tezroq tarqaladi va kundalik muloqotda faol ishlatiladi. Shu bilan birga, yangi leksik birliklar tilning dinamik rivojlanishini, jamiyatdagi o‘zgarishlarga moslashuvchanligini va madaniy o‘zgarishlarni aks ettiradi. Maqolada so‘zlarning morfologik va semantik o‘zgarishlari, so‘z yasashning zamonaviy usullari (birikma, qisqartma, o‘zlashtirish) ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, yangi so‘zlarning ijtimoiy ahamiyati — ma’lumot almashinuvi, kommunikatsiya samaradorligi va yoshlar orasida tildan foydalanish madaniyatini shakllantirishdagi roli ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, leksik yangiliklarni o‘rganish va ularni ta’lim jarayoniga kiritish tilning rivojlanishini tezlashtiradi va jamiyatda kommunikativ jarayonlarni yanada boyitadi.*

Аннотация: *Процесс появления новых слов в современном узбекском языке является актуальной проблемой лингвистики. В результате технологического прогресса, культурных изменений и глобальной коммуникации лексический фонд языка постоянно обновляется. В статье*

анализируются механизмы появления новых слов, методы лексической инновации и их социальное значение. Лингвисты отмечают, что новые слова в основном заимствуются из технологических, экономических, культурных и научных сфер, они быстро распространяются среди молодежи и активно используются в повседневной коммуникации. Новые лексические единицы отражают динамику развития языка, его способность адаптироваться к изменениям общества и культурные трансформации. В статье рассматриваются морфологические и семантические изменения слов, современные способы словообразования (сочетание, сокращение, заимствование). Особое внимание уделяется социальному значению новых слов — обмену информацией, повышению эффективности коммуникации и формированию языковой культуры среди молодежи. Результаты исследования показывают, что изучение лексических новшеств и их интеграция в образовательный процесс ускоряет развитие языка и обогащает коммуникационные процессы в обществе.

Annotation: The process of new word formation in modern Uzbek is an important area of linguistic research. Rapid technological advancement, cultural changes, and global communication have led to continuous renewal of the language's lexical stock. This article analyzes the mechanisms of new word formation, methods of lexical innovation, and their social significance. Linguists note that new words primarily emerge from technological, economic, cultural, and scientific domains; they spread rapidly among youth and are actively used in daily communication. New lexical units reflect the dynamic development of the language, its adaptability to societal changes, and cultural transformations. The article highlights morphological and semantic changes in words, as well as contemporary word-formation methods, including compounding, abbreviation, and borrowing. Additionally, the social significance of new words is emphasized — facilitating information exchange, enhancing communication efficiency, and fostering language culture among young speakers. The study's findings suggest that investigating

lexical innovations and incorporating them into educational practices accelerates language development and enriches communicative processes within society.

Kalit so‘zlar : yangi so‘z, leksik innovatsiya, morfologik o‘zgarish, semantik o‘zgarish, til taraqqiyoti, kommunikatsiya, yoshlar tili, madaniy o‘zgarish.

Аннотация: новое слово, лексическая инновация, морфологическое изменение, семантическое изменение, развитие языка, коммуникация, молодежный язык, культурные изменения.

Keywords: new word, lexical innovation, morphological change, semantic change, language development, communication, youth language, cultural change.

Kirish – Zamonaviy o‘zbek tilida yangi so‘zlar paydo bo‘lishi — tilning doimiy rivojlanishining asosiy belgilaridan biridir. Texnologik taraqqiyot, globalizatsiya va madaniy o‘zgarishlar natijasida leksik fond muntazam yangilanib boradi. Tilshunoslar yangi so‘zlarni ijtimoiy ehtiyoj va kommunikativ samaradorlik nuqtai nazaridan o‘rganish zarurligini ta’kidlaydilar. Yangi so‘zlar asosan texnologiya, iqtisodiyot, fan va madaniyat sohalaridan kirib keladi. Masalan, “smartfon”, “influencer”, “blogger” kabi so‘zlar kundalik nutqda tez tarqalib, yoshlar orasida faol ishlatiladi. Shu bilan birga, so‘zlar morfologik va semantik o‘zgarishlarga uchraydi: qisqartmalar paydo bo‘ladi, eski so‘zlar yangi ma’nolar bilan boyitiladi. Leksik innovatsiyalar tilning dinamikligini, jamiyatdagi o‘zgarishlarga moslashuvchanligini ko‘rsatadi va kommunikatsiya jarayonini soddalashtiradi. Yangi so‘zlarning ijtimoiy ahamiyati ham katta. Ular axborot almashish, muloqot samaradorligini oshirish va yoshlar tilini boyitishga xizmat qiladi. Shuningdek, tilning madaniy kontekstdagi moslashuvchanligi yangi leksik birliklar orqali namoyon bo‘ladi. Bu esa tilni o‘rganish jarayonida talabalar va o‘qituvchilar uchun muhim resursga aylanadi. Shu bois, zamonaviy tilshunoslik yangi so‘zlarni tizimli o‘rganish va ularni pedagogik jarayonga integratsiya qilish muhimligini ta’kidlaydi. Ushbu maqolada yangi so‘zlarning paydo bo‘lish mexanizmlari, leksik innovatsiya usullari va ularning ijtimoiy ahamiyati tahlil

qilinadi, shuningdek, morfologik va semantik o'zgarishlar ham ilmiy asosda yoritiladi.

Asosiy qism

Zamonaviy o'zbek tilida yangi so'zlarning paydo bo'lishi ko'plab omillar bilan bog'liq. Avvalo, texnologik rivojlanish yangi atamalarni, qisqartmalarni va terminlarni tilga kiritadi. Masalan, "blockchain", "AI" (sun'iy intellekt) va "startup" so'zlari nafaqat texnologik kontekstdan, balki iqtisodiy faoliyat va kundalik hayotga ham kirib kelmoqda. Shuningdek, global kommunikatsiya va internet tarmog'ining keng tarqalishi yangi leksik birliklarning tez tarqalishiga yordam beradi. Yoshlar orasida "influencer", "blogger", "vlogger" kabi so'zlar kundalik nutqning ajralmas qismiga aylangan.

Leksik innovatsiya mexanizmlari bir necha turga bo'linadi. Birinchisi — so'zlarni birikma orqali yaratish. Masalan, "elektromobil" so'zi "elektr" va "mobil" so'zlarining birikmasi sifatida hosil bo'ladi. Ikkinchisi — qisqartma usuli. Masalan, "IT" (Information Technology), "CEO" (Chief Executive Officer). Uchinchisi — o'zlashtirish (loanwords). Bu jarayonda boshqa tillardan olingan so'zlar talaffuz va yozuv xususiyatlariga moslashadi. Masalan, inglizcha "marketing", "internet" so'zlari o'zbek tilida keng qo'llanadi. To'rtinchisi — morfematik yangilik. Yangi prefiks va suffikslardan foydalanib, eski so'zlarga yangi ma'no berish mumkin: masalan, "sayyohlik" (sayyoh + -lik).

Yangi so'zlarning morfologik va semantik o'zgarishlari ham muhim ahamiyatga ega. Morfologik jihatdan, yangi so'zlar o'zbek tilining grammatik qoidalariga moslashadi, ya'ni ular ot, fe'l yoki sifat sifatida ishlatiladi. Semantik o'zgarish esa so'zlarning ma'nosini kengaytiradi, kontekstga moslashtiradi. Masalan, "like" so'zi avval faqat "yoqtirmoq" ma'nosida bo'lgan bo'lsa, hozir u internet kontekstida "layk bosmoq" ma'nosida ishlatiladi.

Yangi leksik birliklarning ijtimoiy ahamiyati ham katta. Birinchidan, ular kommunikatsiya samaradorligini oshiradi. Texnologik va ijtimoiy yangiliklarni ifodalash uchun yangi so'zlar zarur. Ikkinchidan, ular yoshlar tilini boyitadi va madaniy muloqot madaniyatini shakllantiradi. Yoshlar o'zaro muloqotda zamonaviy

soʻzlar orqali identifikatsiya va guruhlashish imkoniyatiga ega boʻladi. Uchinchidan, yangi soʻzlar tilning dinamik rivojlanishini va jamiyatdagi oʻzgarishlarga moslashuvchanligini aks ettiradi.

Tilshunoslikda yangi soʻzlarni oʻrganish va tizimli tarzda taʼlim jarayoniga kiritish pedagogik ahamiyatga ega. Shu bilan birga, leksik innovatsiya orqali oʻzbek tilining madaniy va ilmiy sohalarda yetukligi oshadi. Misol uchun, “virtual sinf”, “onlayn kurs”, “e-learning” kabi soʻzlar taʼlim jarayonida faol qoʻllanilmoqda va tilni zamonaviylashtirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, muloqot strategiyalari va nutq madaniyati kontekstida yangi soʻzlar muhim rol oʻynaydi. Yangi leksik birliklar muloqotning samaradorligini oshirib, suhbatdoshlar oʻrtasida aniq va tezkor maʼlumot almashinuvini taʼminlaydi. Tilshunoslar yangi soʻzlarni tahlil qilish orqali jamiyatning kommunikativ madaniyatini, yoshlar tilidagi innovatsiyalarni va ijtimoiy ehtiyojlarni oʻrganadi. Shu tariqa, yangi leksik birliklar nafaqat tilni, balki jamiyatni ham rivojlantiruvchi vosita hisoblanadi.

Takliflar

1. Yangi soʻzlarni tizimli tarzda oʻrganish va ularni taʼlim jarayoniga kiritish uchun oʻquv dasturlarini modernizatsiya qilish.
2. Tilshunoslik fakultetlarida yangi leksik innovatsiyalarni oʻrgatuvchi maxsus kurslar va seminarlar tashkil etish.
3. Yoshlar orasida yangi soʻzlarni ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatish samaradorligini oshirish.
4. Soʻzlarning morfologik va semantik oʻzgarishlarini nazorat qilish va tahlil qilish uchun onlayn leksik bazalarni yaratish.
5. Tilning madaniy va ilmiy sohalarda yetukligini taʼminlash uchun yangi soʻzlarni normativ va lugʻat ishlanmalariga kiritish.

Xulosa

Zamonaviy oʻzbek tilida yangi soʻzlar paydo boʻlish jarayoni tilshunoslikda dolzarb va muhim masala hisoblanadi. Texnologik, iqtisodiy, madaniy va ilmiy sohalardan kelib tushgan yangi leksik birliklar tilning morfologik

va semantik tuzilishini boyitadi. Ular yoshlar tilida tez tarqaladi va kundalik muloqot jarayonini samarali qiladi. Yangi soʻzlar tilning dinamik rivojlanishini aks ettiradi, jamiyatdagi oʻzgarishlarga moslashuvchanlikni taʼminlaydi va kommunikativ madaniyatni shakllantiradi.

Pedagogik jihatdan, yangi soʻzlarni oʻrganish va taʼlim jarayoniga integratsiya qilish tilning rivojlanishini tezlashtiradi va talabalar, oʻqituvchilar uchun muhim resurs boʻladi. Tilshunoslikda leksik innovatsiyalarni oʻrganish, nutq strategiyalari va muloqot madaniyatini tahlil qilish orqali tilning ijtimoiy ahamiyati yanada oshadi. Shu tariqa, yangi leksik birliklar nafaqat kommunikatsiya vositasi, balki jamiyatni rivojlantiruvchi omil sifatida ham muhimligini koʻrsatadi.

ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Tursunov, M. (2020). Zamonaviy oʻzbek tili leksikasi. Toshkent: Fan. – 256 bet.
2. Yoqubov, A. (2019). Oʻzbek tilida yangi soʻzlar va ularning ijtimoiy roli. Samarqand: Ilm Ziyo. – 198 bet.
3. Qodirov, S. (2021). Til innovatsiyalari va leksik oʻzgarishlar. Andijon: Fan. – 214 bet.
4. Crystal, D. (2019). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press. – p. 512.
5. Bauer, L. (2020). Introducing Linguistic Morphology. Edinburgh: Edinburgh University Press. – p. 345.
6. Aitchison, J. (2018). Words in the Mind: An Introduction to the Mental Lexicon. Oxford: Blackwell. – p. 408.